

Vladimir Vidmar:
Galerija Škuc 40ič: Razstava. Nika Špan: U

Galerija Škuc letos obeležuje štiridesetletnico delovanja v prostorih na Starem trgu. V tem času je galerija pisala zgodovino, katere deli so dobili kulturni status, odigrala pa je tudi ključno vlogo pri afirmaciji in promociji generacij umetnikov, kustosov in drugih kulturnih delavcev, ne nazadnje pa tudi paradigme sodobne umetnosti kot take pri nas. Ob izjemno bogatem in razvejanem razstavnem programu je Galerija Škuc z dejavnostmi, ki segajo od eksperimentalnih ekskurzov pa vse do študijskih razstav, vselej odpirala tudi prostor spraševanja in refleksije umetnosti in svojo pozicijo vedno legitimirala s poudarjenim premislekom bodisi svojega konteksta bodisi konceptualnih izhodišč. Štirideseto obletnico Galerije Škuc bomo v letu 2018 zato obeležili s tremi razstavami, ki naslavlajo nekatera vprašanja, ki so se izkazala kot relevantna tako za njeno preteklost kot določujoča ali aktualna za dogajanje v polju sodobne umetnosti danes.

Medtem ko je prva v vrsti omenjenih razstav, *Institucija. Študija primera*, skozi kritično branje treh projektov iz preteklega desetletja obravnavala neksus institucionalnega, druga, tavitološko podnaslovljena *Razstava*, pa se vrača v devetdeseta leta prejšnjega stoletja, da bi ugotovila, kako to za paradigmo sodobne umetnosti ključno obdobje določa razmišljanje o umetnosti danes. K skupnem razmišljanju in intervenciji sva kustosa povabila Niko Špan, eno najvidnejših protagonistk tega obdobja, za prakso katere je tudi sicer značilen precizen premislek pogojev možnosti umetnosti. Rezultat tega premisleka je instalacija, ki galerijski prostor obravnava kot svojevrsten prehod, ovinek, ki nam onemogoči izkušnjo galerijske notranjosti in nas odpelje na mesto, kjer smo začeli. Funkcionalno bi poseg lahko najprecizneje opisali kot obvod, *bypass* vitalnega organa umetnosti – galerijskega prostora – in posvettivne moči ter presežne izkušnje, ki naj bi jo zagotavljal.

Kaj se pravzaprav tukaj dejansko zgodi? Če smo rekli, da umanjka določena vsebina, ki jo povezujemo z mehanizmi modernistične bele kocke, s kakšno izkušnjo imamo opravka? Očitno je, da gre za »stresnijujoč« poudarek, moment deziluzije umetniške izkušnje, ki celotni prostor galerije reducira na prazen obvod, ki obiskovalca pelje žejnega čez vodo. Sleherna čarovnija umanjka, ni ne odrešitve ne katarze, prav nasprotno, ostane le zavedanje neke nerealizirane izkušnje, ki postane nova Izkušnja umetnosti. Tako ta *bypass* vitalnega organa postane nov vitalni organ, vzdrževanje življenja umetnosti po smrti modernistične paradigme. A po drugi strani se ne moremo izogniti vtisu, da ta beli hodnik dejansko »deluje«, ostaja sum, da deluje za druge, verjetno tudi za nas, vendar mimo naše volje in vednosti. S tem, ko združuje ta dva momenta, obvod poda kompleksno izjavo o umetnosti 90. let, kot tudi o tem, kako zanke,

v katere se ta zaplete in jih (delno) problematizira, določajo manevrski prostor umetnosti danes. Na eni strani hodnik povzema neko *cool*, distancirano logiko umetnosti devetdesetih, njene procese dekonstrukcije institucionalnega, racionalizacije avratičnega in obračanja »navzven« v širše družbeno in politično polje, po drugi strani pa navzlic temu hrepenenje, da bi stvari bile drugačne, da bi institucija vendarle delovala pravilno in zagotavljala »umetniškost« neke izkušnje ali predmeta. Če bi hoteli slikoviteje opisati to situacijo, bi jo primerjali s pozicijo fingiranega ateista, ki pa je vendarle vsakič znova globoko prizadet, ko se sreča s kakšnim dokazom neobstoja boga, človeka, čigar navidezno treznost ravnanja motivira razočarano hrepenenje po velikem poroku. Vprašati se je treba, ali vsi ti momenti razkrivanja in demitizacije dejanskih načinov delovanja institucije umetnosti, tako ljubi umetnostnim praksam 90. let, v resnici odpravijo te iluzije ali pa jih, nasprotno, utrdijo. V svoji teoriji fetišizma Žižek poudari: »Vpogled v mehanizem nastanka še zdaleč ne izniči fetišistične iluzije, pač pa jo celo okrepi, saj napravi viden razcep med fizičnimi vzroki in njihovimi vidnimi učinki...« Skratka, razkritje mehanizma, ki omogoča čarovnijo, je ne zamaje, kvečjemu smo lahko še bolj fascinirani, ko vidimo diskrepanco med vzroki in končnim učinkom.

Nika Špan tako s projektom *U* večplastno opredeli pozicijo umetnosti 90. let in njene zanke. Projekt je zvest umetniški drži tega časa v svoji stavi na gledalčevo izkušnjo, v tem, da delegitimira uradno trajektorijo umetnostne izkušnje in nas vrže v svet, na ulico, hkrati pa bi ga lahko brali kot nekoliko ironičen komentar dogajanja v umetnosti 90. let. *U* namreč deluje tudi brez tega, da njegovo praznino zapolni gledalčeva izkušnja, saj kljub nameravani demitizaciji čarovnija še kar deluje, pričakujemo jo, sprašujemo se, kako se nas loteva. Nikakor se ji nismo pripravljene odreči, čeprav se nam je razkril in pojasnil mehanizem njenega delovanja. Projekt *U* Nike Špan je tako izjava o 90. letih, ki to desetletje v umetnosti reflektira, a na določen način tudi subvertira. Vendar pa ne gre za neko reduktivno kritično gesto, ki bi enostavno opravila z določenim sklopom pozicij in mehanizmov; kvečjemu skuša opozoriti na njen neozaveščeni horizont: kritično umetnost, ki napada institucije, lahko, ne pa nujno seveda, poganja skrivna želja, da bi te dejansko delovale, kot domnevno nekoč so, preden jih je kapitalizem oklestil moči posvetitve v umetnost^[1]. Projekt Nike Špan *U* je komentar, ki za trenutek osvetli to zanko: s tem, ko se ne »pusti« reducirati niti na izkušnjo obiskovalca niti zgolj na samega sebe, nam projekt *U* v premislek vrača formativni moment paradigme umetnosti, v kateri danes delujemo, skupaj s skrivno željo, ki leži za njenimi kritičnimi in transgresivnimi gestami.

[1] Tukaj sledimo eni izmed hipotez, ki jo je dr. Marko Jenko postavil v okviru svojega predavanja *Body and Frame: A Hypothesis on Conceptual Art*. Predavanje je potekalo v sklopu konference *Concept/s: Hegel's Aesthetics v Moderni galeriji* v Ljubljani med 11. in 14. Januarjem 2018.

Galerija Škuc 40ič: Razstava. Nika Špan: *U*

23. 4. 2018 - 6. 5. 2018

Kustosa: Vladimir Vidmar, Tjaša Pogačar